

Het 'straatlied' ook een volkslied?

4

Het is een oude twistvraag, of het zgn. *straatlied* bij de volksliederen mag gerangschikt worden. Nochtans, wanneer men dit probleem objectief en zonder hartstocht tracht te beschouwen, ligt het antwoord voor de hand.

Volkskundig beschouwd is het volkslied „een lied, dat door het volk aanvaard en gezongen wordt, omdat het zijn gevoelens, zijn verlangens, zijn vreugde en zijn smart daarin op eenvoudige wijze weerspiegelt ziet!” Men noemt dus volkslied : elk lied, dat door het volk — en niet door een groep van een bepaalde politieke strekking — aanvaard en gezongen wordt. Het volk, als begrip, schept geen liederen; het aanvaardt en assimileert liederen, die door iemand uit zijn sociaal milieu op rijm werden gezet en door een eenvoudige, vlotte melodie worden ondersteund.

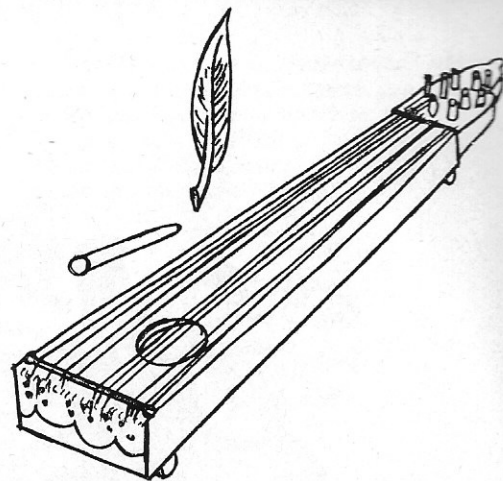
Het ware volkslied is eenvoudig van structuur, maar ronduit en beweeglijk, meestal zelfs zonder inleiding. Is het gevoelig, dan toch nooit overgevoelig, zoals bij sommige kultuurliederen (dikwijls ten onrechte *volksliederen* genoemd) het geval is. Daarenboven is het volkslied de echo van het bonte volksleven. Vandaar de verscheidenheid der onderwerpen, gebundeld in geestelijke en wereldlijke liederen, waarvan het kinderlied de meest primaire vorm blijkt te zijn.

De maatstaven, waarom een lied al dan niet inslaat, zijn in de loop van de eeuwen ongewijzigd gebleven. Wanneer het waarlijk beantwoordt aan het volksgemoed, aan het ritme en de volksgeest, dan wordt het, soms met lichte aanpassingen, een volkslied. Maar wanneer het publiek zich niet kan verenigen met tekst of melodie, slaat het lied niet in en kent het doorgaans geen lang leven.

Het straat- en marktdeuntje

Ofschoon het cultureel slechts een nederig peil bereikt, beantwoordt het straatlied zeer dikwijls aan de vereisten, welke aan een *volkslied* dienen gesteld. De animators van zulke wijsjes waren de liedjeszangers, die door Pol de Mont genoemd werden : „De allerlaatste, ook allerlaagste incarnatie van de middeleeuwse minnezangers, ja van de oudhelleense rhapsodie”. Ze verspreidden hun waar op losse blaadjes. Zo kwam er, in een spel dat door de Violieren in 1556 te Antwerpen werd opgevoerd, „een cramerken met een meersse met liedekens” voor. Pas in de 18e en 19e eeuw zouden zij nochtans hun grote glorie kennen. Steeds schaarde de massa zich bij voorkeur om de liedjeszanger, die zijn veelkleurige 'schilderij' ontrold had en de jongste moord bezong, ijverig bijgestaan door zijn wederhelft en begeleid door een accordeonspeler. In roerende termen beschreef hij de misdaad en perste menigeen een traan uit het oog. De toehoorders trilden van verontwaardiging wanneer hij sprak over de 'godvergeten schelmen' en bij het voorspellen van de 'schrikkelijke straffen' knikte iedereen met volle instemming.

En om de tranen, door die 'wrede moord' te voorschijn geroepen, te doen opdrogen, lieten zij dit somber relaas volgen door een vrolijkere noot. Het volk had zulke dichters nodig, om zijn verzuchtingen op rijm te zetten, en minnestrelen om het lied aan te leren. Want ons volk moest elk gevoel zingend tot uiting kunnen brengen. Was het arm en verdrukt, dan zong het de hoop uit op betere tijden. Het zong zijn straatliedjes, soms doordrenkt met galgenhumor en volkswijsheid. Het zong, omdat het niet anders kon. En men zong, zoals vader en moeder gezongen hadden.

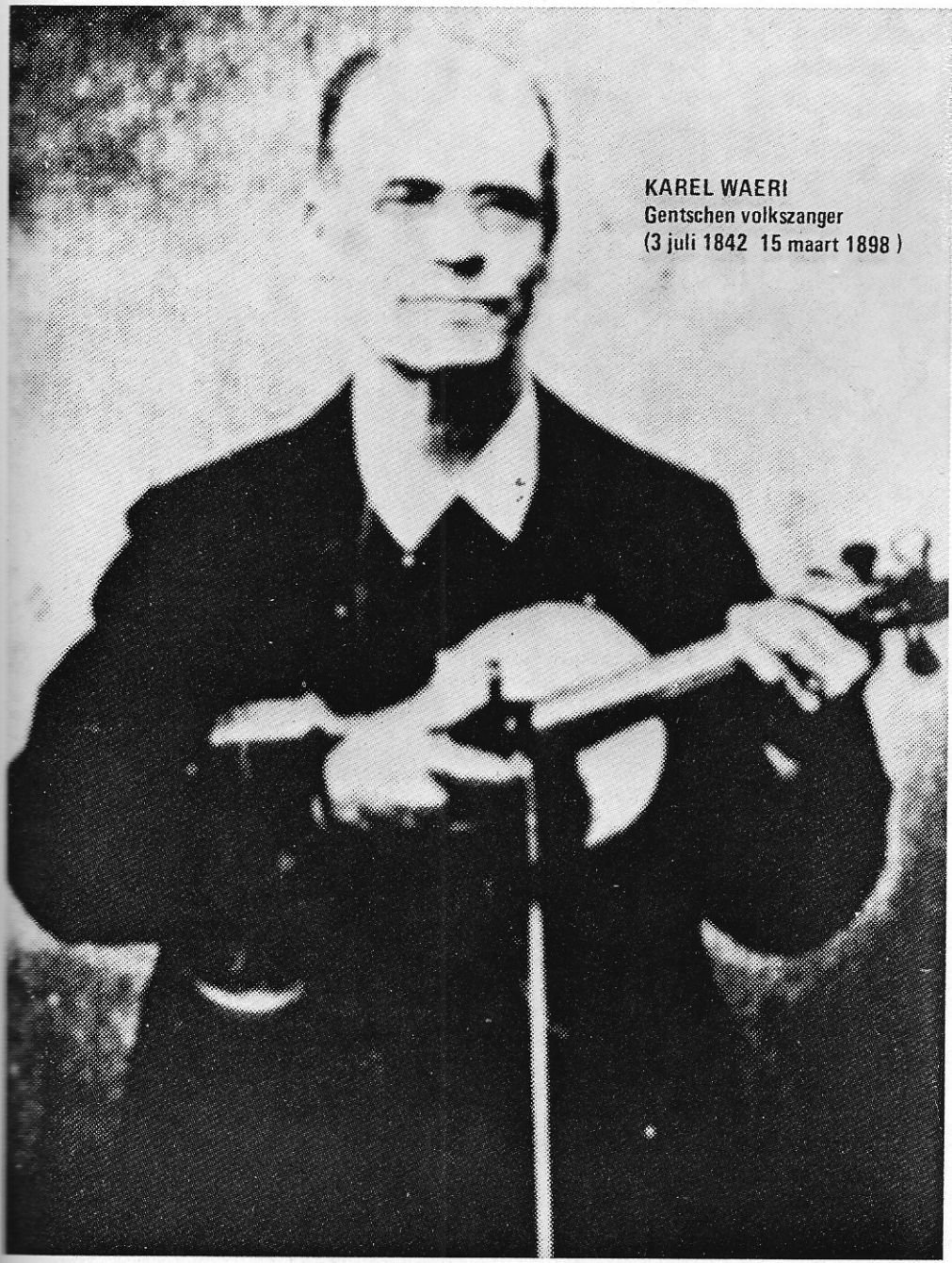
De opvatting van Lambrecht Lambrechts

De overigens zeer verdienstelijke volksdichter Lambrecht Lambrechts schreef in zijn boek *Het Zingende Vlaanderen* (Maldegem 1922, blz. 153-155) enige opmerkingen neer, waarin hij zich de tolk maakte van de mentaliteit, welke in vele hogere Vlaamse kringen heerste — en gedeeltelijk nog heerst — ten overstaan van het zgn. 'mindere volk'.

Als definitie van het volkslied gaf Lambrechts: „Het is in wezenheid een lied, dat uit het volkshart is opgeweld en dat als vanzelf in volksbijeenkomsten aan 't schateren gaat”. Dit is reeds zeer betwistbaar, want heel wat volksliedjes behoorden tevens tot het repertorium van individuen, zoals de moeder bij de haard, de klee- en schoenmaker, de boerenknecht en melkmeid. Maar Lambrechts — zelf nochtans een in volkse trant dichtende kunstenaar — beging de fout zich tegenover het mindere volk op een hooghartig standpunt te plaatsen en beweerde categoriek : „Het straatlied is geen volkslied !”, op grond van volgende argumentatie :

„Het straatlied behoort tot het domein van de op kunstgebied en algemene cultuur het stiefmoederlijkst bedeeden. Met het 'volk' mogen niet de roepers en schreeuwers van het janhagel bedoeld worden, die buiten alle kunst begeren te leven. Zulke lieden late men zingen wat zij willen : Mie Katoen, Jefke is getrouwd, of Bokkie-Bokkie-Bè. Straatzang is geen volkszang. Die versmaden stelselmatig alle esthetische ontwikkeling door de muziek, zowel als alle andere veredeling door schilderkunst, lectuur, voordracht, toneel of wat het ook zij. Elke poging in die zin zou boter aan de galg zijn. De muziek verzacht de zeden, jawel, maar in die voorgeborchten der helle niet”.

Deze heftige en ongegronde uitlatingen maken een pijnlijke indruk, vooral wanneer men zich op sociologisch en folkloristisch standpunt plaatst. Lambrechts — en vele intellectuelen met hem — verloren uit het oog dat er geen identiteit bestaat tussen 'volkskunst' en 'kultuurkunst'. Onze Vlaamse kunstliederen, hoe mooi ze ook zijn, zijn daarom nog niet allemaal volksliederen, ook al wil men ze daarvoor laten doorgaan en heeft men getracht het volksliedmonopolium aan dergelijke kunstliederen te schenken, wat wetenschappelijk een flater is.

KAREL WAERI
Gentschen volkszanger
(3 juli 1842 15 maart 1898)

Kultuurkunst en volkskunst

Kultuurkunst en Volkskunst spelen beide een rol in het volksleven, en staan niet tegenover, maar wel naast elkaar. Ze zijn elkaar geenszins vijandig, maar ze vullen elkander aan, in deze zin, dat de volkskunst dient beschouwd als de primitieve, ongeslepen cultuur, en de cultuurkunst als verfijnde, hertoetste, veredelde, 'beschaafde' cultuur. Bovendien dient beklemtoond dat Lambrechts, optredend als tolk voor talrijke intellectuelen, onze minderbedeelde volksgenoten al te eenzijdig beoordeelt. Die 'voorgeborchten der helle' — zoals hij ze noemt — zijn sinds 1922, toen hij *Het Zingende Vlaanderen* publiceerde, merkwaardig geëvolueerd. Wat méér is, dit 'janhagel' is op dit ogenblik wellicht het minst door vreemde invloeden besmette gedeelte van ons volk. De mensen uit de achterbuurten mogen niet misprijzend uit de volksgemeenschap gesloten worden. Zij behoeden zorgvuldig de overblijfselen van onze eens zo rijke volksgebruiken, onze volksliedjes, onze humor en ons volksgeloof. Zij hebben hun Vlaamse aard doorgaans beter bewaard dan de bourgeoisie. „De fractie die ons aanbelangt”, zegt Lambrechts verder, „moet bestaan uit het deftige gedeelte van de werkende klas, versterkt door de kleine burgerij, door de helft of één derde der ietwat gegoed buitenlieden en het grootste deel der Vlaamse ambtenaars”.

Dat is inderdaad lange tijd voor vele Vlamingen steeds 'ons Volk' geweest ! Gelukkig heeft men thans die aftandse begrippen reeds gedeeltelijk overwonnen, want ook de eenvoudigste en minst-ontwikkelde loten van onze stam behoren tot ons volk. Bezitten dan de liederen van de straat-, markt- en kroegzangers de kenmerken van het volkslied, m.a.w. : worden zij door het volk aanvaard en gezongen, omdat ze zijn gevoelens, zijn verlangens, zijn vreugde en smart op eenvoudige wijze weerspiegelen ? Het antwoord ligt voor de hand...

Overigens, zien wij niet dat zelfs in de rijke verzameling volksliedjes, gebundeld in de zes delen van *De Vlaamsche Moord*, ook liedjes genoteerd staan zoals *De Moord van Tienen* (II, 82) en *De Hemel is de Onze* (III, 77), met vermelding : „van een liedjeszanger te Leuven opgenomen” ? En wie zou

Karel Waeri, Gentse volkszanger (3 juli 1842-15 maart 1898). In 1898 verscheen van hem 'Kluchtige en politieke liederen'. Zijn liederen worden vooral gebracht door Wannes Van de Velde en Walter De Buck. Teksten bij Intersong-primavera, 1974, Brussel, uitgegeven, waarvan hier de achterpagina.

Gust De Smet : De harmonikaspeler.
(Cliché Maurits Bilcke)

durven beweren, dat de thans grotendeels uitgestorven gilde der kroegzangers en de eveneens verdwenen straatzangers, niet één van de kleurigste bestanddelen van ons volksleven hebben uitgemaakt ?

Dr. K.C. Peeters gaat in *Eigen Aard* niet in op de hier behandelde twistvraag, maar aan de geest van de schets, die hij eraan wijdt (blz. 236-238), voelen wij, dat hij daarin aan onze zijde staat.

In zijn boek *Volksliederen* zei Pol Heyns : „De volkskundige mag zich noch door de esthetische waarde, noch door de hoge ouderdom van het volkslied al te zeer laten beïnvloeden en voorzeker niet laten beperken bij zijn opzoekingen. Voor hem immers

is het volkslied het naamloze lied dat door het volk gezongen en overgeleverd wordt, of het nu schoon is of lelijk, gaaf of gehavend, zoetzangerig of zaagachtig eentonig. De 'schlager' wordt in deze bepaling als spoedig vergeten ééndagslied door het element 'overlevering' als vanzelf uitgesloten, doch wij zien geen enkele reden om eveneens het lied, dat door sommige folkloristen met een zekere misprijzing 'straatlied' genoemd wordt, de naam van volkslied te misgunnen, ten minste voor zover dit straatlied zich zelf door de overlevering heeft kunnen handhaven". Zeer te recht zei ook Amand De Lattin in zijn boek *Het Marktlied* : „Toch mag men deze liedjes niet minachtend bekijken. Want

hoe onbeholpen ook, zij waren een onvervaaste eerlijke uiting van de volksziel. Ze spraken direct tot het gemoed en zulks een taal, die het volk verstond". Dezelfde sympathie klinkt uit het werkje van Jan De Schuyter *Over Rolzangers en Rolzangersliederen*.

Dat ook buitenlandse geleerden de straatmarktliederen bij de volksliederen rangschikten, blijkt o.m. uit *Das Volkslied* van Otto Heuschele, die o.m. een illustratie publiceert waarop wij marktzangers bij bontgekleurde platen een moord zien commentariëren.

A. van Hageland
Blutsdelle 10, 1641 Alseberg